Juridiska enheten,
kompetenscentret för arbets- och funktionsförmågeärenden
handikappförmånsgruppen

Kela 35/302/2020

FPA:s svar på ställningstagande av språknämnden för teckenspråk vid Institutet för de inhemska språken

Ställningstagandet från språknämnden för teckenspråk gäller följderna av att FPA i enlighet med sina nya riktlinjer inte tillhandahåller relätolkning för teckenspråk. Språknämnden för teckenspråk anser att FPA:s beslut att inte tillhandahålla tolktjänst som relätolkning väsentligt försämrar möjligheterna för användarna av tjänsten att för varje enskild situation välja en tolk (tolkar) vars kompetens motsvarar uppdragets kravnivå. Beslutet innebär också att döva tolkar inte har lika möjlighet som hörande tolkar att utöva sitt yrke.

Definition av tolkning

Enligt språknämnden för teckenspråk avser man med relätolkning sådan tolkning som görs via ett reläspråk. I en sådan situation tolkar en tolk till exempel från ryskt teckenspråk till finskt teckenspråk och en annan tolk från finskt teckenspråk till finska. Tolkningen fungerar på motsvarande sätt åt andra hållet.

Enligt 4 § i lagen om tolkningstjänst för handikappade personer avses med tolkning förmedling av budskap på teckenspråk eller med någon metod som förtydligar kommunikationen; förmedlingen av budskap kan ske mellan två språk eller språkinternt, när en metod som kompletterar eller förtydligar kommunikationen används.

Relätolkning, där man tolkar mellan flera än två språk (via ett reläspråk), omfattas inte av definitionen av tolkning i lagen om tolkningstjänst för handikappade personer, och därför kan tolktjänst inte ordnas som relätolkning.

Anlitande av två eller flera tolkar vid krävande uppdrag

Språknämnden för teckenspråk hänvisar till lagen om tolkningstjänst för handikappade personer (10 §) enligt vilken ”tjänsten vid krävande tolkningstillfällen kan ordnas så att två eller flera tolkar anlitas”. I regeringens proposition preciseras att det när man bedömer kravnivån kan vara fråga om situationer som är långvariga eller i övrigt så krävande att två eller flera tolkar behövs för att säkra en god kvalitet på tolkningen. Med långvariga avses i regel tolkningsuppdrag som varar mer än två timmar. Vidare kan konstateras att två tolkar bör finnas att tillgå exempelvis vid rättstolkning.

Enligt lagen kan man anlita två eller flera tolkar vid tolkningsuppdrag som till sitt innehåll är krävande eller som är långvariga. I sådana situationer ordnas tolkningen som s.k. partolkning.

Vid krävande tolkningsuppdrag arbetar tolkarna i par, stöder varandra i tolkningsarbetet och säkerställer bl.a. att tolkningen blir rätt. Vid långvariga uppdrag turas tolkarna om t.ex. i perioder på 15 minuter så att den ena tolken kan ta en paus. På de här grunderna ordnas två eller flera tolkar för ett tolkningsuppdrag.

Vid relätolkning behövs två eller flera tolkar eftersom tolkningen görs via ett reläspråk. Enligt FPA:s uppfattning är ordnande av tjänsten som relätolkning inte en sådan grund för att ordna tjänsten med två eller flera tolkar som avses i lagen om tolkningstjänst för handikappade personer. Vid relätolkning hänger orsaken till anlitande av två eller flera tolkar således inte samman med att uppdraget är krävande till sitt innehåll eller långvarigt.

Vidare kan konstateras att varken lagen om tolkningstjänst för handikappade personer eller regeringens proposition nämner en möjlighet att använda relätolkning vid krävande tolkningsuppdrag eller vid andra uppdrag (följer inte definitionen av tolkning i 4 §) som ett sätt att tillhandahålla tjänsten för kunden.

Tolkens kompetens och tolkningens kvalitet

Språknämnden för teckenspråk anser att relätolkning för teckenspråk är den enda lösning som tryggar kvaliteten vid vissa krävande tolkningsuppdrag och att det vid krävande tolkningsuppdrag krävs en döv tolk med tolkutbildning för att säkerställa att budskapet förmedlas rätt.

Enligt ställningstagandet kan en döv tolk erbjuda ett sådant slutresultat på modersmålet att en teckenspråkig person inte behöver anstränga sig för att djupgående förstå metaforer och teckenspråkiga uttryck. Vid relätolkning via ett reläspråk finns det emellertid också en risk att budskapet inte förmedlas rätt. En hörande tolk som har en yrkeshögskoleutbildning för teckenspråkstolk förmedlar budskapet genom att tolka mellan en tredje parts finskspråkiga tal och finskt teckenspråk, enligt sitt eget kunnande. Efter det upprepar en döv teckenspråkstolk den hörande tolkens tolkning på samma språk (finskt teckenspråk) vidare till kunden med beaktande av bl.a. språkets olika register. FPA kan hålla med om konstaterandet i ställningstagandet att alla tolkar klarar bäst tolkning till sitt eget modersmål. I interaktionssituationer där man tolkar mellan ett talat språk och ett teckenspråk genom relätolkning baserar sig emellertid den döva teckenspråkstolkens tolkning inte direkt på det språk som ursprungligen tolkas (talad finska). Då infinner sig frågan hur budskapet förmedlas mellan den tredje parten och kunden när tolkningen sker via ett reläspråk.

Det är skäl att konstatera att de tolkar som tolkar för kunden ska uppfylla minimikraven gällande utbildning. Vid krävande tolkningsuppdrag ordnas dessutom tjänsten med tolkar som har den arbetserfarenhet som tolkning på krävande nivå förutsätter.

Slutord

Såsom tidigare konstaterats omfattas relätolkning inte av definitionen av tolkning i lagen om tolkningstjänst för handikappade personer, och således kan FPA inte ordna tolktjänst som relätolkning.

FPA svarar för verkställigheten av tolktjänsten och besluter om anordnandet av tolktjänst. FPA:s tolktjänstkunder har inte en på lagen om tolkningstjänst för handikappade personer baserad subjektiv rätt att välja vilken serviceproducent eller tolk som ska tillhandahålla den tolktjänst som FPA ordnar. När tolktjänsten ordnas beaktas bl.a. användarens önskemål, åsikter, intressen och individuella behov. Kunden kan påverka vilken tolk som förmedlas för det uppdrag som kundens beställning gäller genom att för sin tolklista föreslå lämpliga, kompetenta och bekanta tolkar.

Om en person som har rätt till tolktjänst är missnöjd med FPA:s beslut om ordnande av tolktjänst har personen rätt att söka ändring i beslutet genom besvär till Besvärsnämnden för social trygghet.

I ställningstagandet anförs att frågan handlar om att FPA dragit upp nya riktlinjer gällande relätolkning. FPA konstaterar avslutningsvis att FPA:s riktlinjer inte har ändrat på den här punkten och att FPA inte har ordnat relätolkning i sådana situationer som beskrivs i ställningstagandet.